

וְשִׁמוּאֵל בְּבִיאוֹר תִּיבַת 'חֲדָשׁ'. חֲדָשׁ אָמַר – אֶחָד מֵהֶם סוֹבֵר שְׁהִיא זֶה
 מֶלֶךְ חֲדָשׁ מִשֵּׁשׁ, וְחֲדָשׁ אָמַר – וְאֶחָד מֵהֶם סוֹבֵר שְׁהִיא זֶה פֶּרַעָה
 שְׁמֶלֶךְ בּוֹמֵן יוֹסֵף, אֵלָּא שֶׁנֶּחֱתִידֵשׁוּ גִזְרֵיתוֹ – שְׁחִידֵשׁ גִּזְרֵית עַל בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל.
 מִבִּאֲרַת הַגִּמְרָא אֵת סִבְרוּתֵיהֶם: מָאן דְּאָמַר – לְדַעַת הַסּוֹבֵר שְׁהִיא
 זֶה מֶלֶךְ חֲדָשׁ מִשֵּׁשׁ, יֵשׁ לְלַמּוֹד זֹאת מִדְּבָרֵיכִי 'חֲדָשׁ', וּמָאן דְּאָמַר –
 וּלְדַעַת הַסּוֹבֵר שְׁהִיא זֶה מֶלֶךְ יֵשׁ אֵלָּא שֶׁנֶּחֱתִידֵשׁוּ גִזְרֵיתוֹ יֵשׁ
 לְלַמּוֹד זֹאת מִדְּבָרֵיכִי 'זִימַת וְיִמְלוֹךְ' – מֵאַחֵר שֶׁלֹּא נֵאמַר בְּכָתוּב
 'זִימַת מֶלֶךְ פְּלוֹנִי וְיִמְלוֹךְ תַּחְתָּיו מֶלֶךְ פְּלוֹנִי', כִּפִּי שְׁדֶּרֶךְ הַמִּקְרָא
 לִפְרֹשׁ, בְּהִכְרַח שְׁהִיא זֶה אוֹתוֹ פֶּרַעָה שְׁמֶלֶךְ מִקּוֹדֵם לָכֵן.
 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְלִמָּאן דְּאָמַר – וּלְדַעַת הַסּוֹבֵר שְׁהִיא זֶה פֶּרַעָה
 שְׁמֶלֶךְ בּוֹמֵן יוֹסֵף אֵלָּא שֶׁנֶּחֱתִידֵשׁוּ גִזְרֵיתוֹ, כִּיצַד נִיתֵן לִפְרֹשׁ כֵּן, הָא
 בְּתִיב – הֲרִי נֵאמַר בְּמִקְרָא שֵׁם 'אִשָּׁר' לֹא יָדַע יוֹסֵף, דִּהֵינּוּ שֶׁלֹּא
 הִכִּיר אֶת יוֹסֵף, וּבְהִכְרַח שְׁהִיא זֶה מֶלֶךְ חֲדָשׁ מִשֵּׁשׁ.
 מִתַּרְצַת הַגִּמְרָא: מָאן – מַה הִיא כּוּנֵת הַכְּתוּב 'אִשָּׁר' לֹא יָדַע אֶת
 יוֹסֵף, דְּהָיָה דְּמִי כְּמָאן דְּלֹא יָדַע לִיָּה לְיוֹסֵף כָּלָל – שְׁהִיא דּוּמָה כְּמִי
 שְׁאִינוּ מְכִיר אֶת יוֹסֵף כָּלָל, בְּמַה שְׁגוֹר גִּזְרֵית רַעוּת עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
 וְלֹא זָכַר אֶת הַטּוֹבָה שֶׁעָשָׂה יוֹסֵף עִמּוֹ וְעַם כָּל מִצְרַיִם.
 הַגִּמְרָא מְבִיאָה כַּמָּה מִימְרוֹת שְׁאִמְרָא רַבִּי יוֹחָנָן: (סִימָן 'שְׁמוֹנָה
 עָשָׂר' ו'שְׁנַיִם עָשָׂר' לְמִדְּנָה' קְדוֹר' ו'וָכֵן'). אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁמוֹנָה
 עָשָׂר יָמִים גְּדֻלָּתִי – (שְׁחִיתִי) אֶצֶל רַבִּי אוֹשְׁעִיָּא בְּרִיבִי – אֲדָם גְּדוֹל
 בְּדוֹרוֹ, וְלֹא לְמִדְּנָה מִמֶּנּוּ אֶצֶל דְּבַר אֶחָד בְּמִשְׁנֵיתֵינוּ, שִׁישׁ לְגִרּוּס בַּה
 כִּיצַד 'מֵאֲבָרִין' אֶת הַקְּרִיבִים אֶלָּא, וְלֹא כִיצַד 'מֵעֵבֶר' ב'עֵין'.
 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: אִינִי – וְכִי כָךְ הִיָּה שֶׁלֹּא לִמַּד שֵׁם אֵלָּא דְּבַר אֶחָד,
 וְהָאֵמַר – (וְהִרִי אִמְרִי) רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁנַיִם עָשָׂר תַּלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבִּי
 אוֹשְׁעִיָּא בְּרִיבִי, וְשְׁמוֹנָה עָשָׂר יָמִים גְּדֻלָּתִי בִּינְיָנוּ, וְלִמְדִיתִי לָב כָּל אֶחָד
 וְאֶחָד – הַכְּרַתִּי בְּכָל אֶחָד מֵהֶם כַּמָּה הוּא מְחוּדָד וְחִרְיָף יוֹתֵר
 מִחִבְרֵיו, וְהַכְּמַתִּי כָּל אֶחָד וְאֶחָד – וְכֵן הַכְּרַתִּי בְּכָל אֶחָד מֵהֶם כַּמָּה
 הוּא חֲכָם יוֹתֵר מִחִבְרֵיו וְכַמָּה לִמַּד יוֹתֵר מֵהֶם, וְכִיצַד יִתְכֵּן שֶׁלֹּא
 לִמַּד אֶחָד דְּבַר אֶחָד.
 מִתַּרְצַת הַגִּמְרָא: אֲכַן לָב כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְהַכְּמַתִּי כָּל אֶחָד וְאֶחָד גָּמַר
 – הוּא לִמַּד, אֲבָל גָּמַר לֹא גָמַר – לֹא לִמַּד.
 תִּירוֹץ נוֹסֵף מִתַּרְצַת הַגִּמְרָא: אִיבְעִיתִי אִימָא – וְאֵם תִּרְצָה אִמּוֹר
 בְּאוֹפֵן אַחֵר, מִנְיָהּ דִּיְהוֹ גָּמַר – מִתְלַמֵּיד רַבִּי אוֹשְׁעִיָּא הוּא אֲכַן
 לִמַּד דְּבָרִים הִרְבָּה, אֲבָל מִינְיָהּ דִּיְהוֹ לֹא גָמַר – מִרְבִּי אוֹשְׁעִיָּא
 עֲצֻמוֹ לֹא לִמַּד אֵלָּא דְּבַר אֶחָד.
 וְאִיבְעִיתִי אִימָא – וְאֵם תִּרְצָה אִמּוֹר אַחֵר, שְׁמָה שְׁאִמְרָא רַבִּי
 יוֹחָנָן שֶׁלֹּא לִמַּד אֵלָּא דְּבַר אֶחָד, בְּמִשְׁנֵיתֵינוּ קָאָמַר – עַל מִשְׁנֵיתֵינוּ
 אִמְרָה, שֶׁלֹּא לִמַּד בַּה אֵלָּא דְּבַר אֶחָד, אֲבָל שְׂאֵר בְּרִייתוֹת וְגַמְרוֹת
 לִמַּד הִרְבָּה.
 וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כְּשֶׁהֵינּוּ לוֹמְדִין תּוֹרָה אֶצֶל רַבִּי אוֹשְׁעִיָּא בְּרִיבִי, הֵינּוּ
 יוֹשְׁבִין אַרְבָּעָה אַרְבָּעָה תַּלְמִידִים בְּאֶמְתָּה אַחַת, לִפִּי שְׁהֵינּוּ מִתְקַרְבִּים
 אֵלָיו לְשִׁמּוּעַ מִפִּי, וְדוּחִקִּים זֶה אֶת זֶה.
 אָמַר רַבִּי, כְּשֶׁהֵינּוּ לוֹמְדִין תּוֹרָה אֶצֶל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שְׁמוּעַ, הֵינּוּ
 יוֹשְׁבִין שְׁשָׁה שְׁשָׁה תַּלְמִידִים בְּאֶמְתָּה אַחַת.
 וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, רַבִּי אוֹשְׁעִיָּא בְּרִיבִי גְדוֹר הִיָּה בְּרִבִּי מֵאִיר בְּדוֹרִי,
 מִה רַבִּי מֵאִיר בְּדוֹרִי – כְּשֵׁם שֶׁמִּצְנִי לִגְבִּי רַבִּי מֵאִיר שֶׁלֹּא יָבֹלֵן
 חֲבִירָיו לְעִמּוּד עַל סוֹף דְּעֵתוֹ מַחְמַת חֲרִיפּוֹתוֹ, אִם רַבִּי אוֹשְׁעִיָּא לֹא
 יָבֹלֵן חֲבִירָיו לְעִמּוּד עַל סוֹף דְּעֵתוֹ.
 וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָכֵן – (וּכְמִתָּם וּבְהִתָּם) שֶׁל הַחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים
 הִיָּה רַחֵב בְּפִתְחוֹ שֶׁל הָאוֹלָם שְׁבִמְקֻדָּשׁ, שְׁהִיא רַחֲבָה עֲשָׂרִים אֲמָה,
 וְלִיבָם שֶׁל הַחֲכָמִים הָאֲחֵרִים הִיָּה רַחֵב בְּפִתְחוֹ שֶׁל הַהִיכָל, שְׁרוּחָהּ
 הִיָּה עֶשֶׂר אַמּוֹת, וְאֵנִי אֵין לִיבָהּ חָלָל אֵלָּא בְּכִלְאֵי נֶקֶב מִחַט שִׁדְּקִית
 – מַחַט דְּקָה בְּיוֹתֵר, שְׁתּוּפְרִים בַּה אֶת הַסְּדָקִים שֶׁבְּגָדֵים.
 מִבִּאֲרַת הַגִּמְרָא מִי הֵם הַחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים וְהָאֲחֵרִים שֶׁנִּתְכַּחֵן
 לָהֶם רַבִּי יוֹחָנָן בְּדִבְרֵיו: 'רִאשׁוֹנִים' הֵינּוּ רַבִּי עֲקִיבָא, 'אֲחֵרִים' הֵינּוּ
 רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שְׁמוּעַ. אִימָא דְּאָמַר – וְיֵשׁ אוֹמְרִים, 'רִאשׁוֹנִים' הַכּוּנָה
 הִיא לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שְׁמוּעַ, וְאֵילוּ 'אֲחֵרִים' הֵינּוּ רַבִּי אוֹשְׁעִיָּא בְּרִיבִי.
 (וְאֵינוּ בְּכִלְאֵי נֶקֶב מִחַט שִׁדְּקִית).

וְכֵן אִם הִיָּה בְּסִמּוּךְ לַעִיר גָּשְׁרִים וְנִפְשׁוֹת – כַּעֲשֵׂן בִּנְךָ שְׁעוֹשִׂים עַל
 הַקֶּבֶר) שֵׁשׁ בְּהֵן בֵּית דִּיָּה עֶבֶר הַשּׁוֹמֵר, כָּל אֵלּוּ נִידוּנִים כְּמוֹ הָעִיר
 עֲצֻמָּה, וּמוֹצִיאִין אֶת הַמֶּלֶךְ בְּנִיגָד, כְּלוֹמַר, כְּאִשֶּׁר בָּאִים לִסְמֵן אֶת
 גְּבוּלוֹת הָעִיר וּלְמַדּוֹד אֲלֵפִים אֲמָה מִשֵּׁם לִידַע הֵיכָן כָּלָה תְּחוּמָה,
 אִם אֶחָד מֵאֵלּוּ בּוֹלֵט בְּקֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית שֶׁל הָעִיר רֹאִים כְּאִילוֹ
 יֵשׁ בֵּלִיטָה כְּנִגְדּוֹ גַּם בְּקֶרֶן מִזְרָחִית דְּרוּמִית, וְכִאִילוֹ יֵשׁ חוּט מִתּוֹחַ
 מִזֶּה לָזֶה (צִיּוּר א), וְמָה שֶׁבְּתוֹךְ הַחוּט נִידוּן כְּמוֹ הָעִיר עֲצֻמָּה, וּמִשֵּׁם
 וְאִילָךְ מִתְחַלְלִים לְמַדּוֹד אֶת תְּחוּמָהּ, כִּדִּי שִׁהִיו תְּחוּמֵי הָעִיר
 שׁוֹיִם, וְלֹא קֶצְרִים בְּצַד אֶחָד וְאֵרוּכִים בְּצַד אֲחֵר.
 הַמִּשְׁנָה מִפְּרֹשֶׁת אֶת אוֹפֵן מִדִּידַת הַתְּחוּמִּים סָבִיב לַעִיר: וְעוֹשִׂין
 (אוֹתָהּ) [אוֹתָן] – אֶת תְּחוּמֵי הָעִיר בְּמִין מִכְּלָא – (לוֹחוֹ) מְרִיבָעָה. כְּגוֹן
 בַּעִיר שְׁאוּרָכָה אֲלֵפִים אֲמָה וְרוּחָבָה אֲלֵפִים אֲמָה, מוֹדֵדִים רִבּוּעַ
 שֶׁל אֲלֵפִים עַל אֲלֵפִים אֲמָה לְכָל צֶד סָבִיב לַעִיר, וְאֵין מוֹדֵדִים אֶת
 הַתְּחוּמִּים בַּעֲיָגוֹל, כִּדִּי שִׁיָּהָא נִשְׁכָּר אֶת הַחֵיּוֹת – שֶׁעַל יָדִי כֵן רִירוּחֵהוּ
 הַתּוֹשְׁבִים בְּהִילּוּכָם לְצַד קִרְנוֹת הָעִיר, שֶׁכֵּן אִם מוֹדֵדִים הַתְּחוּמִּין
 בַּעֲיָגוֹל סָבִיב לַעִיר אֵינֶם רְשָׁאִים לִילֵךְ מִקְרָנוֹת הָעִיר עַד לְסוֹף
 הַתְּחוּם אֵלָּא אֲלֵפִים אֲמָה, וְאִילוֹ כְּאִשֶּׁר מוֹדֵדִים הַתְּחוּמִּין בְּרִיבּוּעַ
 סָבִיב רְשָׁאִים הֵם לִילֵךְ מִקְרָנוֹת הָעִיר אֲלֵפִים וְשִׁמּוֹנָה מֵאוֹת אֲמָה
 [צִיּוּר ג].

גמרא

הַגִּמְרָא מְבִיאָה מַחְלוקַת אִמּוּרָאִים כִּיצַד יֵשׁ לְגִרּוּס בְּמִשְׁנָה: נַחֲלִקוּ
 רַב וְשִׁמוּאֵל בְּגִיסַת מִשְׁתַּנּוּ, חֲדָתָנִי – אֶחָד מֵהֶם הִיָּה שׁוֹנָה 'כִּיצַד
 מֵעֵבֶר' אֶת הָעֵרִים, וְחֲדָתָנִי – וְאֵילוֹ הָאֲחֵר הִיָּה שׁוֹנָה 'כִּיצַד
 מֵאֲבָרִין' אֶת הָעֵרִים.
 וּמִבִּאֲרַת הַגִּמְרָא אֵת סִבְרוּתֵיהֶם: מָאן דְּתָנִי – זֶה שְׁשׁוֹנָה 'מֵאֲבָרִין'
 דִּינּוּ מִלְשׁוֹן אָמַר אָמַר, כְּלוֹמַר, שְׁמוּסִיפִים לַעִיר אֵיבָרִים אֵיבָרִים,
 שְׁאֵם יֵשׁ אֲבָר הַנִּמְשָׁךְ בְּצַד אֶחָד שֶׁל הָעִיר מוֹסִיפִים אֲבָר נוֹסֵף בְּצַד
 שְׁכִנְגָדוֹ. וּמָאן דְּתָנִי – זֶה שְׁשׁוֹנָה 'מֵעֵבֶר', הֵינּוּ בְּאִשָּׁה עוֹבֶרָה –
 כְּמוֹ אִשָּׁה מְעוּבֶרֶת, שֶׁהַעוֹבֵר הוּא דְּבַר חִיצוֹנִי הַנוֹסֵף עֲלֶיהָ, וְכֵן
 כְּאֵן מִצְרִפִּים אֲנוּ לַעִיר חֲלָקִים נוֹסִפִּים.
 הַגִּמְרָא מְבִיאָה מַחְלוקַת נוֹסֻפּוֹת בֵּין רַב לְשִׁמוּאֵל בַּעֲנִין מִשְׁמַעוֹת
 לְשׁוֹנוֹת: מְעַרְתָּ הַמְּכַפְּלָה, נַחֲלִקוּ רַב וְשִׁמוּאֵל בְּצוֹרֶת תְּבִנִית
 הַמַּעֲרָה. חֲדָתָנִי – אֶחָד מֵהֶם סוֹבֵר שְׁהִיָּה בַּה שְׁנֵי בְּתִים זֶה לְפָנִים
 מִזֶּה, דִּהֵינּוּ, אֶחָד פְּנִימִי וְאֶחָד חִיצוֹן. וְחֲדָתָנִי – וְאֶחָד מֵהֶם סוֹבֵר
 שְׁהִיָּה בַּה בֵּית וְעֵלְיָה עַל גָּבֵיו.
 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר – דְּבָרֵי הַסּוֹבֵר שְׁהִיָּה בַּה שְׁנֵי
 בְּתִים זֶה עַל גֵּב זֶה מִבּוֹאֵרֵים הֵם, דְּהֵינּוּ מְכַפְּלָה – שׁוֹז הִיא הַכּוּנוּהַ
 בְּתִיבַת 'מְכַפְּלָה', שְׁהִיָּהּ מַעֲרָה כְּפּוֹלָה בְּשִׁתִּי תְּקֻרוֹת זֶה עַל זֶה.
 אֵלָּא לְמָאן דְּאָמַר – אֲבָל לְדַעַת הַסּוֹבֵר שְׁהִיָּה בַּה שְׁנֵי בְּתִים זֶה לְפָנִים
 מִזֶּה, יֵשׁ לְתַמּוּהָ, מָאן – מַה הוּא לְשׁוֹן 'מְכַפְּלָה', הֲרִי לֹא שִׁיךְ לְשׁוֹן
 'מְכַפְּלָה' עַל שְׁנֵי בְּתִים הָעוֹמְדִים זֶה לִידָה.
 מִתַּרְצַת הַגִּמְרָא: אֲכַן לְשִׁיטָה זֶה אֵין הַמַּעֲרָה קְרִיָּה 'מְכַפְּלָה' עַל
 שֵׁם כְּפִילוֹת הַבְּתִים, אֵלָּא מִשּׁוֹם שֶׁכְּפּוֹלָה בְּזוּגוֹת – שְׁכָל הַטְּמוּנִים
 בַּה נִּקְבְּרוּ זֶה זֶה, אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ.
 הַגִּמְרָא מְבִיאָה מִקְרָא שְׁבוּ נִרְמוּז הַזּוּגוֹת הַקְּבוּרִים בְּמַעֲרַת
 הַמְּכַפְּלָה, נֵאמַר בְּכָתוּב (בְּרַשִׁית ל"ב) 'מִמָּרָא קְרִית (הַ)אֶרְבָּע הוּא
 חֲבִירוֹן'. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כּוּנֵת הַכְּתוּב בּוֹזֵה שְׁהִיָּה חֲבִירוֹן קְרִית
 הָאֶרְבָּע זִיגוֹת הַקְּבוּרִים בְּמַעֲרַת הַמְּכַפְּלָה, וְהֵם אֲדָם וְחָוָה, אֲבֵרָהּ
 וְשָׂרָה, יִצְחָק וְרִבְקָה, יַעֲקֹב וְלֵאָה.
 הַגִּמְרָא מְבִיאָה מַחְלוקַת נוֹסֻפּוֹת בֵּין רַב לְשִׁמוּאֵל בַּעֲנִין מִשְׁמַעוֹת
 לְשׁוֹנוֹת: נֵאמַר בְּכָתוּב (שֵׁם י"א) 'וַיְהִי בַיּוֹם אֲמִרְפֶּל מֶלֶךְ שִׁנְעָר',
 וּבְמִקּוֹם אַחֵר מִצְנִי שְׁהִיא שְׁמוֹ נִמְרוֹד, וְנַחֲלִקוּ רַב וְשִׁמוּאֵל מַה הִיָּה
 שְׁמוֹ הָאֲמִיתִי וְמַה הִיָּה כִּינוּיוֹ. חֲדָתָנִי – אֶחָד מֵהֶם סוֹבֵר שֶׁנִּמְרוֹד
 הוּא שְׁמוֹ הָאֲמִיתִי, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'אֲמִרְפֶּל', מִשּׁוֹם שֶׁאָמַר וְהָפִיל
 לְאֲבֵרָהּ אֲבִינוּ בְּתוֹךְ בְּכֶשֶׁן הָאֵשׁ. וְחֲדָתָנִי – וְאֶחָד מֵהֶם סוֹבֵר
 שֶׁ'אֲמִרְפֶּל' הוּא שְׁמוֹ הָאֲמִיתִי, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'נִמְרוֹד', לִפִּי שֶׁחֲמִיד
 אֶת כָּל הַעוֹלָם כּוֹלֵל עָלָיו – עַל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּעַת מְלִכוּתוֹ.
 נֵאמַר בְּכָתוּב (שְׁמוֹת א') 'וַיִּקֶּם מֶלֶךְ חֲדָשׁ עַל מִצְרַיִם', וְנַחֲלִקוּ רַב

1 **אָמַר אַבְי, וְאַנְן** – ואנו, המאוחרים כמה דורות מדורו של רבי
 2 **יוחנן, בִּי סִיפְתָּא בְּגוּדָא** – כמו יתד בכותל, לְגִמְרָא. כלומר, כמו
 3 יתד שנועצים אותו בנקב צר שבכותל, שאינו נכנס בו אלא
 4 בדוחק, כך אנו איננו יכולים להבין מה שאנו שומעים, כי אם
 5 מעט ובקושי.
 6 **אָמַר רַבָּא, וְאַנְן** [–ואנו] **בִּי אֶצְבָּעָתָא בְּקִירָא** – כמו אצבע בשעוה,
 7 לְסִבְרָא. כלומר, כשם שהאצבע אינה יכולה להכנס בתוך שעוה
 8 קשה, אלא רק נדבק בה מעט הימנה, כך אנו איננו יכולים להבין
 9 מעצמנו אלא מעט מאד.
 10 **אָמַר רַב אֲשִׁי, אֲנִן** [–אנו] **בִּי אֶצְבָּעָתָא בְּכִירָא** – כמו אצבע בבור,
 11 לְשִׁכְחָה. כלומר, כשם שהאצבע נכנסת בקלות בתוך הבור, כך אנו
 12 מהירים לשכוח את תלמודנו.
 13 הגמרא מביאה מימרא בענין בני יהודה שהיו מקפידים על לשונם:
 14 **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּנֵי יְהוּדָה** – היושבים בארץ יהודה,
 15 **שֶׁהִקְפִּידוּ עַל לְשׁוֹנָם** – שהיו מדברים בלשון צח וברור, נְתַקְיָמָה
 16 תּוֹרָתָם בְּיָדָם ולא שכחוהו, בְּנֵי הַגָּלִיל שֶׁלֹּא הִקְפִּידוּ עַל לְשׁוֹנָם, אלא
 17 היו מדברים בלשון מקולקלת, **לֹא נְתַקְיָמָה תּוֹרָתָם בְּיָדָם**.
 18 מקשה הגמרא: מִיָּדִי בְּקִפְיָא תֵּלָא מִילָתָא – וכי קיום התורה
 19 וזכירתה תלוי בהקפדה על לשון צחה ומבוררת.
 20 ולפיכך מפרשת הגמרא באופן אחר: **אֵלָּא בְּנֵי יְהוּדָה דְּדִיּוּקֵי לִישָׁנָא**
 21 – שהיו מדייקים לחזור על תלמודם בלשון ששמעו מרבים, וּמִתְנַחֲי

22 **לְהוּ סִימָנָא** – ומניחים היו סימנים בשמועות שלמדו כדי לזכרם,
 23 **נְתַקְיָמָה תּוֹרָתָן בְּיָדָן**, אבל בְּנֵי הַגָּלִיל דִּלָּא דִּיּוּקֵי לִישָׁנָא – שלא היו
 24 מדייקים לומר בלשון רבים, וְלֹא מִתְנַחֲי לְהוּ סִימָנָא – ומאחר שלא
 25 היו מדקדקים בלשונם לא היו יודעים להניח סימנים לזכור
 26 תלמודם, **לֹא נְתַקְיָמָה תּוֹרָתָן בְּיָדָם**.
 27 והפרש נוסף יש ביניהם, בְּנֵי יְהוּדָה נִמְרוּ מִתַּד רַבָּה – למדו מרב
 28 אחד בלבד, ולפיכך נְתַקְיָמָה תּוֹרָתָן בְּיָדָם, אבל בְּנֵי הַגָּלִיל דִּלָּא נִמְרֵי
 29 מִתַּד רַבָּה – לא היו לומדים מרב אחד אלא מכמה רבנים, והיו
 30 שומעים מזה בלשון אחד ומזה בלשון אחר, ולפיכך היו
 31 מתבלבלים ושוכחים, **וְלֹא נְתַקְיָמָה תּוֹרָתָן בְּיָדָם**.
 32 **רַבִּינָא אָמַר, בְּנֵי יְהוּדָה דְּגָלוּ מִסְּבָתָא** – שהיו מלמדים ומגלים תורה
 33 לאחרים, נְתַקְיָמָה תּוֹרָתָן בְּיָדָם, אבל בְּנֵי הַגָּלִיל דִּלָּא גָלוּ מִסְּבָתָא –
 34 שלא היו מלמדים לאחרים, **לֹא נְתַקְיָמָה תּוֹרָתָן בְּיָדָם**.
 35 ומוסיף רבינא שהפרש זה מצינו אף בין דוד המלך לשאול המלך.
 36 **דָּוִד גָּלִי מִסְּבָתָא** – היה מלמד לאחרים, אבל **שָׁאוּל לֹא גָלִי מִסְּבָתָא**
 37 – לא היה מלמד. **דָּוִד דְּגָלִי מִסְּבָתָא, בְּתִיב בִּיה** (תהלים קיט עד) **יִרְאִיךָ**
 38 **יִרְאוּנִי וַיִּשְׁמְחוּ**, כלומר, היו הכל שמחים עמו, לפי שהיו פסקיו
 39 מכוונים אל האמת, שהיה אוסר את האסור ומתיר את המותר.
 40 אבל **שָׁאוּל דִּלָּא גָלִי מִסְּבָתָא בְּתִיב בִּיה** (שמואל א' יד מז) **(אֵל כָּל)**
 41 **[וּבְכָל] אֲשֶׁר יִפְגֶּה**

עירובין דף נג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קצא

הגמרא מביאה כמה מעשים מענין דיבור בלשון חכמה: **אָמְרָתָא** **דְּבִי רַבִּי** – השפחה של בית רבי, **בֵּי הוּת מְשִׁתָּעִי** – כאשר היתה מדברת בלשון חכמה, **אָמְרָה הֵבִי** – היתה אומרת לפני רבי כר, **עֵלְתָּ** – שם כלי שהיו ממלאים בו יין מן ההובית לכוסות) **נִקְּתָת בְּכַד** – דופקת בתחתית החבית, כלומר, היין שבחבית כבר עומד להיגמר, **יִדְאוּן נִישְׂרָא לְקִינְהוֹן** – יעופו הנשרים לקיניהם, דהיינו יחזרו התלמידים לבתיהם **[אָ] יַעְדִי בְּתַר הַכְּרֶתָה מִינָה** – או שתוסר מגופת חבית אחרת. כלומר, מאחר ונשאר יין מועט בחבית, מעתה יש לידע האם התלמידים ימשיכו לשבת בבית רבי, וממילא יש צורך לפתוח חבית חדשה שיש בה סיפק לכולם, או שעומדים הם לעזוב במהרה, ודי ביין שבחבית הישנה. **[וְ]מִינֵי אָמְרָ לָהּ יִדְאוּן נִישְׂרָא לְקִינְהוֹן** – עתים היה אומר לה יעופו הנשרים לקיניהם, דהיינו שילכו התלמידים לביתם ואין צריך לפתוח חבית חדשה. **וְכֵן הוּת פְּעִי דְּלִיתְבּוֹן** – אך כאשר היה רוצה שימשיכו לשבת התלמידים בביתו, הוּת **(אמרה להו) [אָמְרָ לָהּ]** היה רבי אומר לשפחתו, **יַעְדִי בְּתַר הַכְּרֶתָה מִינָה** – יש לחסיר מגופת חבית חדשה, ו**תִּתְקַפֵּי עֵלְתָּ בְּכַד** – ועל ידי כן יצוף הכלי ששמו 'עלת' בתוך החבית, **כִּאֲלֵפָא דְּאִזְלָא בִּינָפָא** – כספינה השטה בים. כלומר, מאחר ויניחו אותו בתוך חבית חדשה ומלאה, יצוף הכלי בראש החבית ולא ידפוק בתחתיתה. **רַבִּי יוֹסִי בְּרַ אֲסִינִי, בֵּי הוּת מְשִׁתָּעִי** – כאשר היה מדבר בלשון חכמה, שהיה רוצה לבקש שיכינו עבורו את מאכלו באופן שלא יכינו השומעים, **אָמַר כֵּךְ, יַעֲשׂוּ לִי שׁוֹר מְשִׁשְׁט בְּטוֹר מִסְכֵּן, 'שׁוֹר' תַּרְגוּמוֹ 'תוֹר', ו'רִמְשִׁשְׁט' תַּרְגוּמוֹ 'דִּין', נִמְצָא שֶׁהַתַּרְגוּם שֶׁל 'שׁוֹר' מִשְׁפָּט 'יָחַד, הֵינּוּ 'תַּרְדִּין'. 'שׁוֹר' תַּרְגוּמוֹ 'הֶר', ו'מִסְכֵּן' תַּרְגוּמוֹ 'דֹּל', נִמְצָא שֶׁהַתַּרְגוּם שֶׁל 'שׁוֹר מִסְכֵּן' יָחַד, הֵינּוּ 'חֲרָדֵל'. וְעַל יָדֵי כֵן הָיוּ בְּנֵי בֵיתוֹ יוֹדְעִים לִהְיוֹת לוֹ תַּרְדִּין בַּחֲרָדֵל, בְּעוֹד שֶׁשָּׂאֵר הַשּׁוֹמְעִים לֹא הִבִּינוּ כּוּוֹנָתוֹ. **וְכֵן הוּת שְׂאֵל בְּאוֹשְׁפִינָא** – וכאשר היה שואל עוברי דרכים בשלום אדם בן עירם שאירחה, ולא רצה שיכינו שאר השומעים, **אָמַר הֵבִי** – היה אומר כר, **יָבֵר פּוֹם דִּין חֵי, 'גֶּבֶר' תַּרְגוּמוֹ 'אִישׁ', 'פּוֹם' תַּרְגוּמוֹ 'פִּי', 'דִּין' תַּרְגוּמוֹ 'זֶה', חֵי כִּמְשֻׁמְעוֹ. נִמְצָא שֶׁ'גֶּבֶר פּוֹם דִּין חֵי' יָחַד, הֵינּוּ 'אוֹשְׁפִיכִנִי', כלומר, 'מֵאֲרַח', מֵה זֶה מוֹכֵחַ יֵשׁ' – האם טוב לו. **רַבִּי אֲבָהוּ בֵּי הוּת מְשִׁתָּעִי** – כאשר היה מדבר בלשון חכמה, הוּת **אָמַר הֵבִי** – היה אומר כר. **אֲתֵרְגִּיו לְפִתְקִין** – הבעירו את הפחמים עד שיהיו אדומים כאתרוג, **כְּדִי קִיעֵי לִזְהֵבִין** – שטחו על הכירה גחלים לוחשות אדומות כזהב, כך שאוכל להתחמם כנגדן, **וַיַּעֲשׂוּ לִי שְׁנֵי מְגִידִי בְּעֵלְמָה** – הכינו למאכלי שני תרגולים, המודיעים בחשיכה את עונות הלילה. **אִיכָּא דְּאָמְרִי** – ויש אומרים שכך אמר, **וַיַּעֲשׂוּ לִי בְּהֵן** – בפחמים, **שְׁנֵי מְגִידִי בְּעֵלְמָה** – תרגולים, כלומר, שיבשלו את התרגולים על הפחמים. **אָמְרוּ לִיה רַבֵּן** – אמרו לו תלמידי הישיבה לרבי **אֲבָהוּ, הַצִּפְיָנוּ** – (הראנו) היכן רבי **אֲלֵעָא צִפּוֹן** – (נחבא). כלומר, שלא ידעו התלמידים היכן נמצא רבי אלעאי, ושאלו זאת מרבי אבהו. **אָמַר לָהֶן רַבִּי אֲבָהוּ, רַבִּי אֲלֵעָא עֲלִין בְּנִיעָה אַהֲרֹנִית אַהֲרֹנִית עֲרִינִית וְהַנְעִירָתוֹ** – שמח הלילה בנערה אהרנית, ולא יכול היה לישון, ולפיכך עכשיו הוא ישן. ומבאר הגמרא את דבריו: **אָמְרִי לָהּ** – יש שפירשו את דברי רבי אבהו, ששמח רבי אלעאי באשה שנשא. ועל פי זה כוונת הדברים כן היא, 'עלץ בנערה אהרנית' היינו שמח בנערה בת כהן שנשא, 'אהרנית', שמחה אשתו הראשונה ונשא אותה אחרית, 'עירנית', בעלת חן וחריפה כאדם ער, 'זהנעירתו', שלא יכול היה מחמת כן לישון בלילה, ולפיכך ישן הוא עתה. **וְאָמְרִי לָהּ** – ויש שפירשו את דברי רבי אבהו, ששמח רבי אלעאי במסכתא שלמד. ולפי זה כוונת הדברים כן היא, 'עלץ בנערה אהרנית' היינו ששמח בלימוד מסכתא מסדר קדשים, העוסקת בענין עבודת אהרן ובניו, 'אהרנית', שסיים מסכת אחרת והתחיל****

לְרִשְׁעִי, כלומר, שלא היה זוכה להורות כהלכה. הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין שאל המלך: **וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִנֵּיין שְׁפָתָיו לֹא הִקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא לְשֹׁאֵל עַל אוֹתוֹ עוֹן שֶׁל הַרִיגָת כּוֹהֵן הָעִיר נוֹבֵל, שְׁנֵימָסֵר (שמואל א' כח יט) וְיָמְרָה אֶתָּה וּבִגְדִיךָ עִמִּי, דְּהֵינָה, בשעה שהעלה שאל את שמואל על ידי בעלת אוב, ושאלו מה לעשות כנגד הפלשתים שנלחמים בו, אמר לו שמואל שירצא למלחמה ויהרג שם, ויהיו הוא ובניו למחרת עמו. ויש ללמוד מתיבת 'עמי' שהכוונה בזה עמי בְּמִסְחֵי צִתִּי בעולם הבא, ומכאן שנמחל לו עון זה. הגמרא שבה לדון בענין לשון המשנה 'מעברין': **אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אִי אִיכָּא דְּמִשְׁאֵל לָהּ** – אם יש מישהו שישאל לבני יהודה דְּרִיזִין לִישְׁנָא – המדייקים בלשונם, כיצד יש לגרוס במשנה, האם 'מְעַבְרִין' תָּנִין או 'מְעַבְרִין' תָּנִין, וכמו כן היה שואלם לגבי גירסת משנה במסכת בכורות (מ), האם 'אֲבִיוֹ' תָּנִין או 'עֲבִיוֹ' תָּנִין, יָדְעִי – היו בני יהודה יודעים לענות על שאלות אלו. אומרת הגמרא: שְׁאֵל לָהּ – אכן שאלו זאת לבני יהודה, וְאָמְרִי לָהּ – והשיבו לו לשואל כר, **אִיכָּא דְּתָנִי** – יש השונים 'מְעַבְרִין', וְאִיכָּא דְּתָנִי – יש השונים 'מְעַבְרִין', וכן לגבי המשנה במסכת בכורות, **אִיכָּא דְּתָנִי** – יש השונים 'אֲבִיוֹ', וְאִיכָּא דְּתָנִי – יש השונים 'עֲבִיוֹ'. הגמרא מבררת היכן מצינו בבני יהודה שהיו מדייקים בלשונם: **כְּנִי יְהוּדָה דְּרִיזִין לִישְׁנָא מָאִי הָיָא** – היכן מצינו שהיו מדייקים ומדברים בלשון צחה וברורה. מבאר הגמרא: דְּתָנִי בְּרִי יְהוּדָה – מעשה היה באדם מבני יהודה דְּאָמַר לָהּ – לחברת פלית יש לי לְמַכּוֹר. אָמְרוּ לָהּ, מָאִי נִזְוִין מְלִיתָךְ – מה הוא צבע טליתך. אָמַר לָהּ, צִבְעָה הוּא פְּתִירִין עַלִי אֲדָמָה – כצבע התרד בעודו מחובר בקרקע, שהוא ירוק ביותר. דהיינו, שדקדק בלשונו לפרש להם את הצבע המדויק של טליתו שלא יטעו בו. הגמרא מבררת היכן מצינו בבני גליל שלא היו מדייקים בלשונם: **כְּנִי גִלִּיל דְּלֹא דְרִיזִין לִישְׁנָא מָאִי הָיָא** – היכן מצינו בבני גליל שאינם מדברים בלשון צחה וברורה, אלא בלשון עילגת. מבאר הגמרא: (דְּתָנִי) דְּתָנִי בְּרִי גִלִּיל – מעשה היה באדם מבני הגליל, (דְּהוּתָא קְאָוִיל) וְאָמַר לָהּ – שהיה הולך ואומר 'אָמַר לָמָן אָמַר לָמָן', כלומר, למי יש למכור 'אמר'. אך מאחר שהיתה לשונו עילגת ולא דקדק בדבריו, לא היה ניכר מלשונו אם אומר 'אמר', או 'עמר', או 'חמר', ולכן אָמְרוּ לָהּ – אמרו לו השומעים, גִּלִּילָהּ שׁוּמָה – גלילי שוטה, פרש את דבריו, האם רוצה אתה לקנות חמר – (חמור) לְמִיכָבֵּד – כדי לרכוב עליו, או חמר – (יין) לְמִישְׁתִּי – לשתות. או שמא רוצה אתה לקנות עֶמֶר – (עמר) לְמִלְכֶּשׁ – לעשות ממנו בגדים, או אִימֵר – (שה) לְאִיתְקַסָּה – לשוחטו. נמצא שבגלל לשונו העילגת לא היו השומעים יכולים להבין כוונת דבריו. הגמרא מביאה מעשים נוספים באנשים שדיברו בלשון עילגת: **הָיָא אִיתְתָּא** – מעשה היה באשה, דְּרַבְעָא לְמִימָר לְחֶבְרָתָה – שרצתה לומר לחברתה, 'שלוותי תאי דְּאִזְבִּילִיךְ חֶלְבָא' – 'חברתי, בואי ואאכילך חלב'. אך מאחר והיתה לשונה עילגת אָמְרָה לָהּ 'שְׁלוּבְתִי תוֹבִלִיךְ לִבְנִי', ומשמעות תיבות אלו היא לשון קללה 'תאכלך הלבִיאה'. **הָיָא אִיתְתָּא** – מעשה היה באשה, דְּאִתְנִי לְקִמְיָה דְּרִיזִנָא – שבאה לפני הדיין, כדי להתלונן על טבלה (לוח) שגנבו ממנה, ורצתה לומר כר 'מרי קירי, טבלא הוית לי, וגנבזה מנאי, וכדין הוית, דכי שדרו לי עליזה לא מטו כרעי אארעא'. כלומר, אדוני, היתה לי טבלה וגנבזה ממני, והיתה גדולה כל כך, שאם היו מותחים אותי עליה לא היו רגלי מגיעות לארץ. אך מאחר והיתה לשונה עילגת אָמְרָה לָהּ כר, 'מְרִי בִידִי, תַּפְלָא הָיִית לִי, וּגְנִבְזָה מִנִּי, וְכֵן הָיִית דְּכֵד שְׁדִירו לָהּ עֵלְיָהּ לֹא מָטִי בְּרַעֲיָה אַרְעָא' – עבדי, קורה היתה לי, וגנבו אותך ממני, ועכשיו היא כוז שאם תולים אותך עליה אין רגליך מגיעות לארץ. נמצא שבגלל לשונה העילגת היתה מדברת שטויות הרבה.**

1 את זו, 'עירנית', עמוקה וחמורה ומעוררת את לומדיה,
2 'הנעירתו', שלא יכול היה לישן מחמת כן בלילה, ולפיכך ישן הוא
3 עתה.

4 אֲמַר ליה – אמרו התלמידים לרבי אֵלְעָא, הֲצִינָנוּ (הראנו) הֵיכָן
5 רַבִּי אֲבָהוּ (צִפּוֹן – נחבא). אֲמַר לָהֶן רַבִּי אֵלְעָא, רַבִּי אֲבָהוּ נִתְיַעַץ
6 בְּמִכְתָּר – נטל רשות מן הנשיא, וְהִנְיִיב – והלך לצד דרום,
7 לִישֵׁב בְּלִפְנֵי זְקֵי דְרוֹם, שהם חכמים ביותר וועל שם
8 שהיה מפיבושת אדם גדול קראם על שמו.

9 הגמרא מביאה מעשים בשלשה שניצחו לרבי יהושע בן חנניה
10 בדברים: אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, מִיָּמַי לֹא נִצַּחְנִי אִדָּם בדברים,
11 חוּץ מֵאִשָּׁה, תִּינוּק וְתִינוּקָתָא.

12 והוא מפרש מה אירע במקרים אלו. אִשָּׁה מָאִי הִיא – מה היה
13 המעשה שנצחה אותי אשה, פֶּעַם אַחַת נִתְאַרְחָתִי אֶצֶל אֲכִסְנָא
14 אַחַת – אשה אחת שהיתה ברשות עבדו סעודות. עֲשֵׂתָהּ לִי פוֹלִין
15 [מִן קִטְנִיּוֹת] בסעודה. בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן שְׁעִשְׁתָּה לִי אוֹתָם, אֲכָלְתִּים,
16 וְלֹא שִׁירְתִּי מִהֵן כָּלוּם. שְׁנִיָּה – בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי שֶׁהֵכִינָה לִי כֶן, אֲכָלְתִּים
17 וְלֹא שִׁירְתִּי מִהֵן כָּלוּם, בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁהֵכִינָה לִי תַבְשִׁיל זֶה
18 הַקִּדְיָחָתָן בְּמָלַח – שרפה התבשיל במלח, כלומר, נתנה בו מלח
19 יותר מדאי עד שלא היה ראוי לאכילה. בֵּין שְׁפָעַמְתִּי מִן הַתַּבְשִׁיל
20 מִשְׁכָּתִי דִּי מִהֵן – נמנעתי מלאכול פולין אלו. אֲמַרָה לִי אוֹתָהּ
21 אִשָּׁה, רַבִּי, מִפְּנֵי מָה אֵינִךְ סוֹעֵד. אֲמַרְתִּי לָהּ, בְּכָר סְעֻדָּתִי מְבַעֵד יוֹם
22 וְאֵינִי זֻקֵק לֵאכּוֹל עֵתָּה וְשֹׁלָא רָצָה לוֹמַר לָהּ שֶׁהַתַּבְשִׁיל אֵינוֹ רָאוּי
23 לֵאכּוֹלֶיהָ. אֲמַרְתִּי לִי הָאִשָּׁה, אֵם סַעֲדַת כֶּבֶר מִבְּעוֹד יוֹם הָיָה לָךְ
24 לְמִשְׁוֹף אֶת דִּידִי גַם מִן הַפֶּת, אך מאחר ואכלת פת ולא נמנעת אלא
25 מאכילת התבשיל יש להבין שאין הטעם כפי שאתה אומר משום
26 שסעדת כבד. חוּרָה וְאֲמַרָה לִי, רַבִּי, שָׁמָּה לֹא הִנַּחְתָּ פֶּתָא
27 בְּרִאשׁוֹנִים, כלומר, שמא שכחת להניח עבדו מעט מן התבשילים
28 הראשונים, ולפיכך מתכוין אתה להניח עתה מן התבשיל השלישי
29 אף על השנים הקודמים. וְכִי לֹא בָּךְ אֲמַרו חֲכָמִים, שְׂאִין מִשְׁיִירִין
30 פֶּתָא בְּאִלְפָם אֶחָל מִשְׁיִירִין פֶּתָא בְּקִעְרָה, כלומר, כאשר השמש
31 מעביר את האוכל מן הקדירה אל הקערה, אֵינוֹ מְשִׁיר בְּקִדְרָה
32 כְּלוֹם לְצוּרְכּוֹ, אבל האוכלים בסעודה מניחים כל אחד מן המאכל
33 בקערה, לְצוּרֵךְ מֵאֵכֶל הַשֶּׁמֶשׁ.

34 כלומר, אותה אשה רצתה להוכיחו ברמו על אשר לא הניח
35 עבודה מן המאכל ביום הראשון וביום השני, כפי הדין אשר הורו
36 חכמים, ולפיכך אמרה לו בדרך שחוק, שמא כוונתך להשאיר
37 עתה מן המאכל אף בשביל הַיּוֹמִיִּים הַקּוֹדְמִים, ובכך ניצחתו
38 בדברים.

39 וממשיך רבי יהושע בן חנניה ואומר: מעשה שהיה בְּתִינוּקָתָא

40 שניצחה אותי בדברים מָאִי הִיא, פֶּעַם אַחַת הָיִיתִי מְחַלֵּף בְּדֶרֶךְ,
41 וְהָיְתָה דֶּרֶךְ סְלוּלָה עוֹבְרָת בְּתוֹךְ שְׂדֵה, וְהָיִיתִי מְחַלֵּף בָּהּ, אֲמַרָה לִי
42 תִּינוּקָתָא אַחַת, רַבִּי, וְכִי לֹא שְׂדֵה הִיא זו. כלומר, כיצד רשאי הנך
43 להלך במקום זה שהוא רשות היחיד. אֲמַרְתִּי לָהּ, וְכִי לֹא דֶּרֶךְ
44 בְּבוֹשָׁה הִיא לְרַבִּים לִילֵךְ כֵּאֵן. אֲמַרָה לִי, לְיוֹמָיִם [שודדים] כְּמוֹתֶךָ
45 בְּבוֹשָׁתְךָ, כלומר, אמנם דרך סלולה היא, אך אין ללמוד מכך
46 שניתנה מרצוני של בעל השדה לצרכי רבים, אלא הלכו בה
47 אנשים בעל כרחו עד שנעשית לדרך כבושה. ובכך ניצחתו
48 התינוקת בדברים.

49 ומעשה שהיה עם תינוק מָאִי הִיא – מה הוא, פֶּעַם אַחַת הָיִיתִי מְחַלֵּף
50 בְּדֶרֶךְ, וְרִאֲתִי תִינוּק יוֹשֵׁב עַל פֶּרֶשֶׁת דֶּרֶכִּים – מקום שפורשים
51 הימנו שני דרכים, אחד לצד זה ואחד לצד אחר. וְאֲמַרְתִּי לוֹ –
52 לתינוק, בְּאִיָּתָה דֶּרֶךְ גִּלְף לְעֵיד – איזו דרך עלי לבחור כדי להגיע אל
53 העיר. אֲמַר לִי הַתִּינוּק, שְׁנֵי הָדָרִים מְגִיעִים אֶל הָעִיר, אֵלֶּא שׁוּז –
54 הדרך שבצד האחד, הִיא קְצָרָה וְאִרוּכָה, וְאֵילוּ זו – הדרך שבצד
55 השני, הִיא אִרוּכָה וְקִצְרָה, וְהִלַּכְתִּי בְּדֶרֶךְ שֶׁאִמַר עֲלֶיהָ הַתִּינוּק,
56 שְׂהִיא קְצָרָה וְאִרוּכָה. בֵּין שְׁהִנַּחְתִּי סֻמוֹךְ לְעֵיד מִצְאִתִּי שְׁמִיָּפִין
57 אוֹתָהּ נִגְזַת וּפְרִדִּיסִין, ואי אפשר לעבור דרכם ולהכנס לתוך העיר
58 אלא בקושי רב. חוֹרְתִי לְאֶחָדָם עַד לֹאֲתָהּ פֶּרֶשֶׁת דְּרָכִים, אֲמַרְתִּי
59 לוֹ – לתינוק, בְּנִי, הֲלֹא אֲמַרְתִּי לִי שֶׁדֶּרֶךְ זו קְצָרָה הִיא, וְאִין הָדָר
60 כֶן, שֶׁקֶשָׁה לְעוֹבֵר בָּהּ מִמִּזְמַת הַגִּינוֹת וּהַפְּרִדִּיסִים. אֲמַר לִי הַתִּינוּק,
61 וְכִי לֹא אֲמַרְתִּי לָךְ שֶׁהִיא גַם אִרוּכָה, וְזו היתה כוונתי, שאכן קצרה
62 היא בכמות, אבל ארוכה היא בכך ששהה להלך בה, ואילו הדרך
63 השניה אמנם ארוכה יותר, אבל קצרה היא בכך שההולך בה
64 מוצא את מבוא העיר פנוי להכנס.

65 מסיים רבי יהושע בן חנניה ואומר: נִשְׁכַּחְתִּי לֹאוֹת תִּינוּק עַל רִאשׁוֹ
66 וְאֲמַרְתִּי לוֹ, אֲשִׁירְכֶם יִשְׂרָאֵל, שְׁבוּלְכֶם חֲכָמִים גְּדוּלִים אֲתֶם,
67 מְגִדּוּלְכֶם – מן הגדולים שבכם, וְעַד קִטְנִיָּם – ועד הקטנים שבכם.
68 הגמרא מביאה מעשה בענין גדר דיבור הראוי עם אשה: רַבִּי יוֹסִי
69 הִנְחִיל לֵי, הוּא אֵם מִשֵּׁל בְּאִוְרָה – היה מהלך בדרך, והגיע לפרשת
70 דרכים, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ בְּאִוְרָה דֶּרֶךְ עֲלֵיו לִילֵךְ. אֲשַׁבְּחָה – פגש שם
71 לְבָרְרָהָ וְאִשְׁתּוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר וּבִתּוֹ שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא מִן תַּרְדִּיּוֹן, אֲמַר
72 לָהּ, בְּאִיזוֹ דֶּרֶךְ גִּלְף לָלוֹד. אֲמַרָה לִיה, גְּלִילִי שׁוֹמֵה, וְכִי לֹא בָךְ אֲמַרו
73 חֲכָמִים (אבות פ"א מ"ה) 'אֵל תִּרְכָּה שִׁיחָה עִם הָאִשָּׁה', ואם כן הָיָה לָךְ
74 לִוְיֵר אֶת שְׂאֵלְתְךָ בְּלוֹשׁוֹן קִצְרָה 'בְּאִיָּתָה לָלוֹד'.

75 הגמרא מביאה מעשה נוסף שאירע עם ברוריה: בְּרָרָהָ אֲשַׁבְּחָתִּיהָ
76 לְהִתְהַוֵּת תַּלְמִידָא – פגשה תלמיד אחד דְּהוּהָ קָא גָּרִים בְּלִיָּישָׁה –
77 שהיה לומד בלחש, ולא משמיע את קולו.